

NOTITIE BEWONERSAVOND OUD-BODEGRAAFSEWEG

December 2011

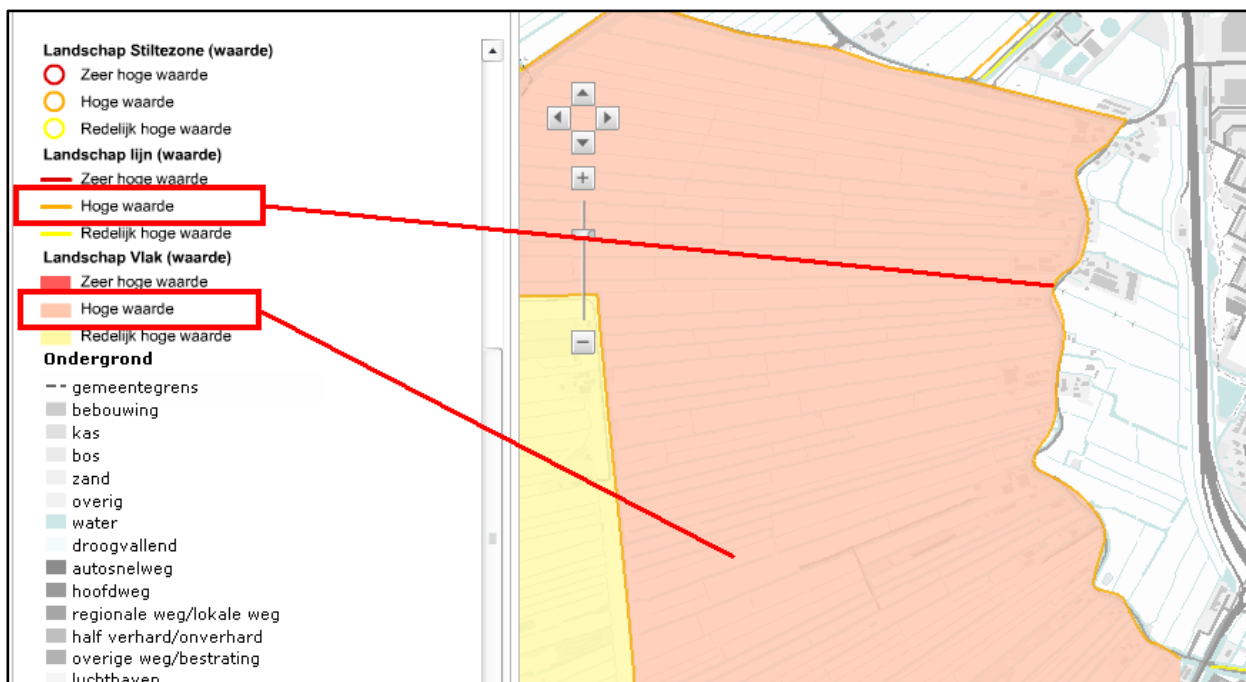
Achtergrond bewonersbijeenkomst

Op 27 september 2011 zijn de bewoners van de Oud-Bodegraafseweg in Bodegraven-Reeuwijk samengekomen in het Evertshuis om met elkaar, Landschapsbeheer Zuid-Holland en de gemeente Bodegraven-Reeuwijk in gesprek te gaan over een visie op het bebouwingslint.

De avond maakt onderdeel uit van het project 'Groene bebouwingslinten in het Groene Hart'. Dit project richt zich op het betrekken van bewoners bij het landschap én het herstel of aanleg van groene elementen.

Het eerste deel van de avond werd uitgelegd wat het doel van het project is en werden tevens de aanwezige hoge landschapswaarden in het lint toegelicht (zie figuur 1).

De interessante presentatie van Sophie Visser heeft een aantal 'aparte' feiten over het lint en de omgeving opgeleverd die wellicht onbekend waren.

Figuur 1: Hoge landschappelijke waardering (Bron: Prov. Zuid-Holland, 2011)

Het tweede deel van de avond zijn de bewoners zelf aan het woord geweest en heeft interactief overleg plaatsgevonden over landschappelijke en

cultuurhistorische elementen. Hieronder volgt een uitwerking van diverse punten die ter sprake zijn gekomen op de avond.

Uitwerking van besproken onderwerpen

Tijdens de bewonersavond kwamen een aantal positieve punten naar voren, zo bleek er veel interesse en waardering te zijn voor houten landhekken, rieten daken, hooikappen en boenhokken. Daarnaast werd ook de *openheid* en *landelijke uitstraling* van het lint erg gewaardeerd.

Hieronder volgt een uitwerking waarbij eerst de punten aan bod komen die betrekking hebben op het hele lint. Hierna worden groene elementen behandeld en daarna elementen op en rond de boerderij.

1. Water en oevers

De bewoners geven aan dat door waterpeilverlaging en krachtig wegpompen van het water, oeverafkalving plaatsvindt. De bewoners zijn bezorgd over de toekomst van deze ontwikkeling. Landschapsbeheer zal hiervan melding doen bij het Hoogheemraadschap Rijnland.

2. Infrastructuur

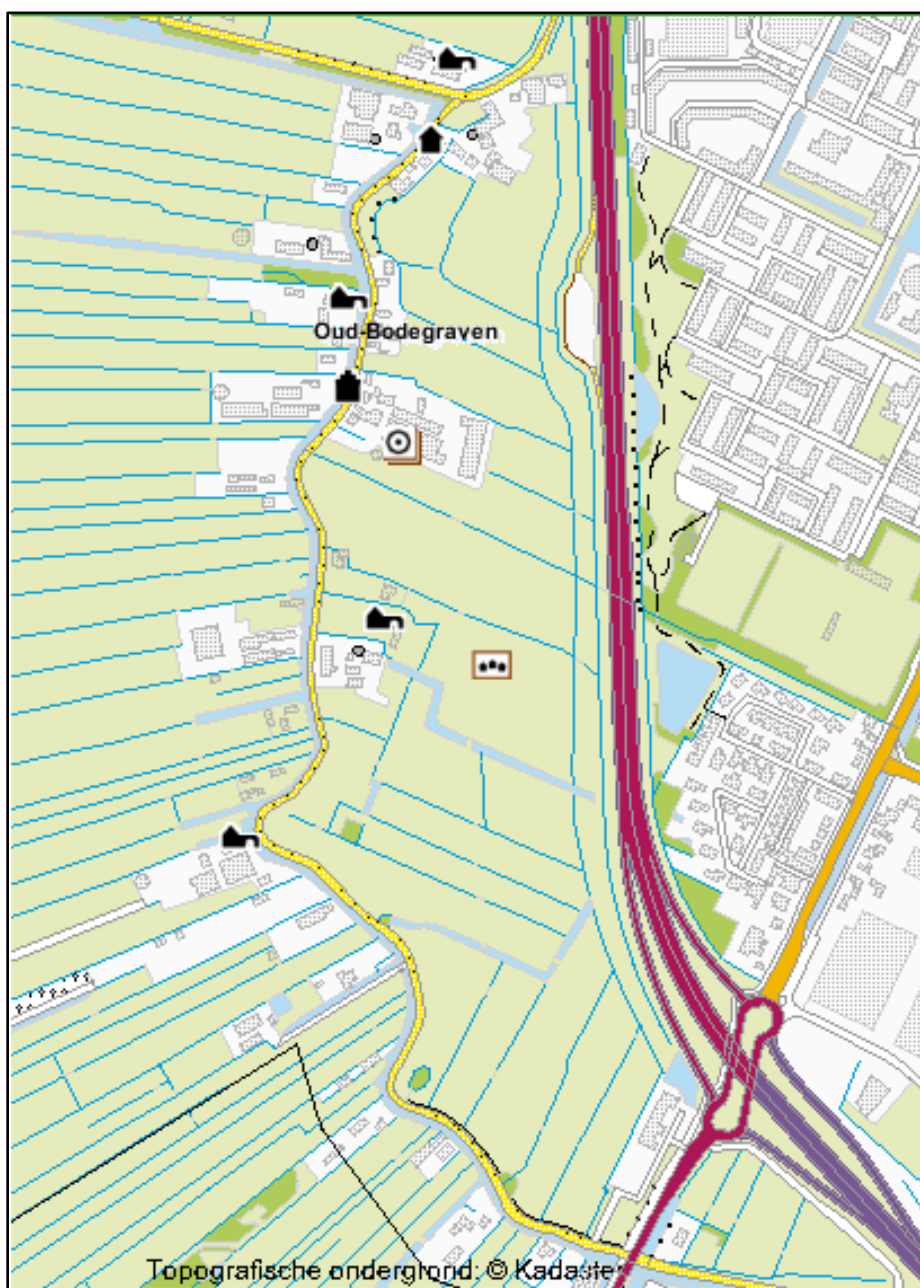
De ontsluiting van de Oud-Bodegraafseweg wordt door de bewoners evaren als knelpunt. Vooral de aansluiting met de Goudseweg wordt hierbij genoemd. Op spijtijden is er ook veel sluipverkeer.

Het geluid dat van de snelweg N11 afkomt wordt ook als onwenselijk bestempeld. Daarnaast is de grote massa van auto's visueel onaantrekkelijk. Het voorstel van de bewoners is om een groenwal langs de snelweg aan te planten die zowel geluid- als zichthinder moet beperken.

3. Bebouwing

In het lint zijn geen monumentale boerderijen aanwezig, wel zijn er vijf boerderijen en één huis opgenomen in de lijst van het Monumenten Inventarisatie Project (afgekort: M.I.P.). Bestaande boerderijen in het lint worden gewaardeerd om hun uitstraling.

Hieronder volgt een weergave op kaart van de gebouwen die op de MIP-lijst staan.

Figuur 2: Kaartweergave van gebouwen op de MIP-lijst (bron: KICH)

4. Recreatie

Over recreatie bestaat verdeeldheid onder de bewoners. Enkele bewoners vinden wielrenners een gevaar in het lint, andere bewoners geven aan hier geen probleem mee te hebben. Ook over waterrecreatie was geen eenduidige mening. Wel werd gewezen op de vele informatieborden en bewegwijzering, dit zorgt voor een verrommeld beeld.

5. Overige onderwerpen

Twee opmerkingen zijn moeilijk onder een bovengenoemde paragraaf te vatten, namelijk:

- Windmolens zijn niet wenselijk in het lint
- Het stuk land tegenover nummer 94 is verwaarloosd, de bewoners zouden dit graag onderhouden zien (eventueel met eigen arbeid).

6. Groene elementen

Groene elementen worden gewaardeerd in het lint, vooral om hun praktische functie zoals de bescherming van land en gebouwen tegen weersinvloeden.

Het werd belangrijk gevonden om groen zoveel mogelijk aan te planten op plaatsen waar het van oudsher stond.

Een aanvulling van Landschapsbeheer Zuid-Holland is om vooral te kiezen voor inheemse en streekeigen beplanting, zoals gewone es, zwarte els en schietwilg. Dit zijn soorten die passen bij de bodemsoort en vochtomstandigheden en daardoor van oudsher karakteristiek zijn voor de streek.

7. Hooikappen

De hooikappen in het lint Oud-Bodegraafseweg werden aangemerkt als karakteristiek element. Wel werd benadrukt dat de hooikappen tegenwoordig vaak op locaties staan waar deze niet functioneel meer zijn. Daarom zouden verschillende bewoners de hooikappen willen verplaatsen. In het verleden was dit vaak niet mogelijk door wetgeving die verhinderde dat het landschapsbeeld werd aangetast door een (vanuit cultuurhistorisch oogpunt) onjuist geplaatste hooikap. Nu, een aantal jaren later, zijn de inzichten veranderd en zou een aanvraag tot verplaatsen waarschijnlijk wel goedgekeurd worden.

Behoud van een kenmerkende hooikap weegt zwaarder dan de exacte locatie.

8. Houten landhekken

Houten landhekken verfraaien met hun karakteristieke vorm het lint. De houten landhekken zijn wellicht minder praktisch door het benodigde onderhoud. Toch kunnen ze op strategische plekken (dicht langs de weg op zichtbare locaties) in het lint een hoge belevingswaarde realiseren.

Figuur 3: Karakteristieke vorm van een houten landhek in Bodegraven en omgeving

9. Rieten daken

Rieten daken zijn kenmerkend voor het lint en daarom de moeite waard om te behouden. De bewoners gaven aan dat er in het verleden een subsidieregeling bestond met als doel het stimuleren van rieten daken. Een vervolg op deze regeling zou door verschillende bewoners positief ontvangen worden.

10. Boenhokken

Naast hooikappen werden, de weinige in het lint voorkomende, boenhokken ook genoemd als kenmerkend element. Mochten er bewoners zijn die een boenhok hebben en deze op willen knappen, dan kan er in overleg met Landschapsbeheer Zuid-Holland wellicht gezocht worden naar een tegemoetkoming in de kosten van onderhoud. Eigenaren dienen dit dan zelf aan te geven bij Landschapsbeheer Zuid-Holland.

Vervolg van het project

Nu de bewonersavond heeft plaatsgevonden en deze notitie is opgesteld, bestaat de mogelijkheid om een persoonlijk en kosteloos erfadvies te krijgen van een medewerker van Landschapsbeheer Zuid-Holland.

Tijdens dit erfadvies kijken we samen naar uw plannen en wordt bepaald of deze in aanmerking komen voor subsidie. Voor het gehele lint is namelijk € 15.000 aan subsidie beschikbaar. Uw eigen bijdrage voor aanleg of herstel van groene

elementen bedraagt 40% van de kosten, de overige 60% wordt vergoed. Heeft u plannen voor aanleg of herstel van groene elementen óf kenmerkende rode elementen neem dan contact op met Nick Kroese op 06-22982015.

Meer informatie?

Voor meer informatie over het project Groene Bebouwingslinten in Bodegraven-Reeuwijk kunt u contact opnemen met Nick Kroese of Erwin Pronk, Landschapsbeheer Zuid-Holland op telefoonnummer 0182-683667. In bijlage 1 zijn een aantal elementen opgenomen die u zelf kunt aanleggen en beheren.

Bronnen

Op www.kich.nl kan meer informatie over cultuurhistorische waarden en elementen worden verkregen. Ook de Cultuurhistorische atlas van de Provincie Zuid-Holland is wellicht interessant. Deze is te vinden via: <http://geo.zuid-holland.nl/geo-loket/html/atlas.html?atlas=chs>

BIJLAGE 1: PRAKTISCHE ADVIEZEN

Beplantingsvormen

Op veel locaties in het buitengebied wordt gebruik gemaakt van verschillende beplantingsvormen. Dat geldt met name voor agrarische bedrijven. In het lint Oud-Bodegraafseweg en omgeving is het landschapstype veenweidegebied leidend.

Veenweidegebied

Het veenweidegebied heeft een rijke historie aan beplantingsvormen op en rond het erf. Kenmerkende groene elementen zijn onder andere hagen, leilinden, elzenhagen, knotbomenrijen en hoogstamboomgaardjes.

Hoewel er van oudsher een aantal groene elementen op en om het erf voorkomen, zijn ook openheid, veeteelt, afwisseling en doorkijkjes kenmerken van het veenweidegebied.

Groene elementen

Op de volgende pagina's zijn verschillende groene elementen beschreven die u zelf op eenvoudige wijze kunt aanleggen en beheren.

Voorbeelden toepassing streekeigen beplanting

Solitaire bomen

Solitaire bomen zijn bomen die de ruimte krijgen om volledig uit te groeien. Vaak staat een solitaire boom aan de voorkant van het erf.

Functie

Solitaire bomen verfraaien een erf aanzienlijk. Vroeger werden bomen aangeplant als statussymbool. Tegenwoordig hebben de bomen met name een esthetische en ecologische functie.

Aanplant

Boomsoorten zoals gewone es, Hollandse linde, zomereik of paardenkastanje (figuur 10) horen in het gebied thuis. Bij aanschaf van een solitaire boom moet goed nagedacht worden over de soort boom ten aanzien van de standplaats. Een solitaire boom heeft veel ruimte nodig en dat geldt met name voor grote soorten zoals de zomereik of paardenkastanje. De bomen kunnen niet vlak naast een gebouw geplaat worden, omdat de wortels schade kunnen veroorzaken aan gebouwen. Bovendien wordt de boom dan in de groei belemmerd. Een solitaire boom kan als jonge of oudere exemplaar worden aangeschaft. Aan te bevelen is de jonge boom te beschermen tegen wind en indien nodig tegen vraat door vee.

Figuur 4: Solitaire boom; paardenkastanje

Knip- en scheerhaag

Een heg of haag is een dicht beplantingselement van op een rij geplante struiken, vaak op perceelscheidingen. Vaak zijn hagen aangeplant, maar soms zijn hagen ook deels spontaan ontstaan. Hagen hebben vaak de functie van veekering, windscherm of 'versiering' van het voorerf.

Functie

Hagen verfraaien menig huis en erf en bieden goede mogelijkheden voor de landschappelijke inpassing van schuren en kleine bebouwing. Hagen hebben altijd gediend als inrichting van erven, met name de voorzijde van erven, het tuingedeelte of de entree.

Figuur 5: Meidoornhaag langs paardenweide

Aanplant

De jonge stekken bosplantsoen dienen in een rij worden aangeplant. Doorgaans worden vier stekken per meter aangeplant voor een mooie, volle haag. Geschikte soorten voor het aanplanten van een haag zijn meidoorn, veldesdoorn of liguster.

Knotbomen

Een knotboom is een boom waarvan de takken regelmatig worden afgezet op een hoogte van ongeveer twee meter. Meestal gaat het om wilgen, maar ook es, els en populier komen in deze vorm voor.

Functie

Knotbomen komen met name voor in veenweidegebieden en werden door de boer gepoot als grensafscheiding en gebruikt als geriefhout (gebruikshout). Afhankelijk van de dikte had dit hout verschillende toepassingen: brandstof, walbeschoeiing, bezems etc. Tegenwoordig worden deze materialen niet meer gebruikt, waardoor ook knotbomen soms verdwijnen. Verwaarlozing en achterstallig onderhoud kan leiden tot uitval en ziektes.

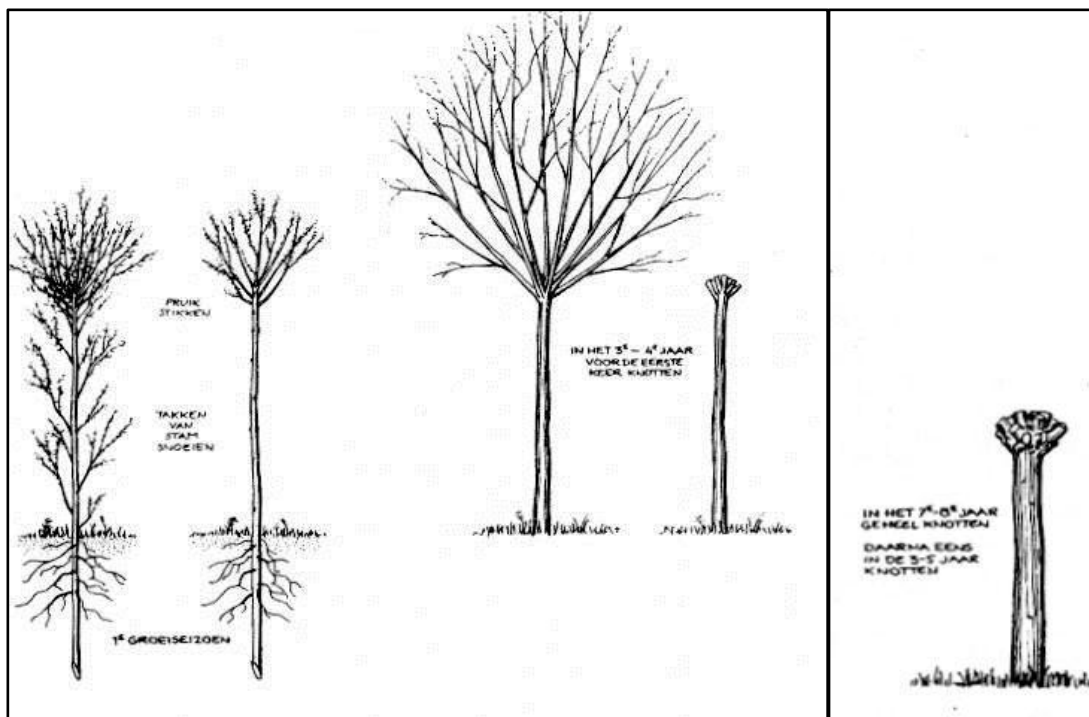
Aanplant

Wilgen en populieren kunnen eenvoudig worden vermeerderd door geoogst 3 á 4 jarig takkenmateriaal te gebruiken. De sliet (jonge twijg) moet in de grond worden gestoken en de bovenste halve meter takken kan bewaard blijven (figuur 12). Daaronder moeten zijtakjes en zij-uitlopers op de sliet weggesnoeid worden. Wanneer dit in het voorjaar gedaan wordt, als de blaadjes en zijtakjes nog klein zijn; is er minder kans dat zijtakken terugkomen. In de zomer verhouten de zijtakjes, dan is het moeilijker om ze weg te halen. Vaak wordt de sliet meteen op de gewenste hoogte getopt, maar beter is het de bovenste takken te laten zitten. Hier komt dan snel blad aan waar de twijg zijn voedsel mee maakt. De boom kan zo sneller investeren in groei en ontwikkeling van het wortelstelsel.

Voor ander soorten zoals de els of gewone es is een bewortelde stek nodig om aan te planten. Vaak zijn er zaailingen van deze soorten te vinden op erven of langs sloten die daarvoor gebruikt kunnen worden.

Beheer

Na de aanplant moeten zijscheuten jaarlijks gesnoeid worden in het voorjaar. Na drie jaar wordt de bovenkant afgesnoeid op de gewenste hoogte waar de knot wenselijk is. Dit vindt plaats in de wintermaanden wanneer de sapstroom is gestopt. Na het verwijderen van de bovenkant moet de knotboom eens in de 2-3 jaar opnieuw geknot worden, wellicht eerder wanneer de takken te zwaar zijn waardoor de knot inscheurt. Hierna begint de boom vorm te krijgen en hoeft slechts om de 4 jaar geknot te worden, tussen half november en half maart.

Figuur 6: Aanplant en onderhoud van knobomen

Beheer van oudere bomen

Afhankelijk van de soort moeten knobomen om de vier (wilg, populier) tot zes (gewone es) jaar worden geknot. Daarbij worden alle takken afgezaagd, en wel licht schuin, zodat er geen regenwater op kan blijven staan. De takken moeten worden afgezaagd op dezelfde afstand van de knoest, als de tak dik is. Een tak van 5 cm dik wordt op 5 cm van de knoest afgezaagd. Een tak van 10 cm dik op 10 cm van de knoest.

Vroeger werd de pruiik (de kroon) ook wel gestikt: de boer knipte veel nieuwe scheuten weg en liet slechts enkele goed rechtopgaande scheuten staan zodat hij in de jaren daarna rechte stelen kon oogsten.

Aanleg van houtsingels of kleine bosschages

Een houtsingel is een dichte begroeiing van bomen, struiken en kruiden langs de oever van een sloot. Vaak bestaat de boomlaag uit soorten zoals: zwarte els, wilg en es. Een elzensingel bestaat voor minimaal 80% uit elzen.

Functie

Bosschages zijn vaak gelegen op de zogenaamde overhoekjes van een erf. Dit zijn gedeelten die geen specifieke functie hebben, dus hier is ruimte voor natuurlijke ontwikkeling. Voorbeelden van deze plekken zijn een smalle strook achter de stal of een hoek tussen bebouwing en de sloot. Omdat het vaak stillere plekken betreft, zijn de locaties geschikt voor vele faunasoorten. Vogels vinden er geschikte foerageer-, verblijfs- of broedplek. Ook is de plek geschikt voor bijvoorbeeld vlinders en zoogdieren. De bosschages hebben voornamelijk een ecologische functie en zijn ook esthetisch zeer waardevol.

Houtsingels bestaan uit een rij opgaande bomen, waar geen hakhoutbeheer wordt toegepast.

Aanleg en beheer

Boom- en struiksoorten die thuishoren in bosschages zijn gewone es, zwarte els, meidoorn, hazelaar, vlier, liguster of lijsterbes. Deze komen vaak spontaan op, maar het is ook een goede keus om een deel van een erf aan te planten met deze soorten. Jonge bomen en struiken krijgen hier de kans om zich te ontwikkelen. Onderhoud aan de bosjes bestaat uit het dunnen van de bosjes als bomen en struiken te dicht op elkaar staan en het verwijderen van exotische zaailingen.

Een houtsingel bestaat uit een rij laanbomen. Deze kunnen als jonge bomen worden aangeplant langs een oprijlaan of pad op het erf of langs een stal of mestplaats.

Fruitboomgaard

Een fruitboomgaard is een stuk grond, waarop vruchtbomen of notenbomen geteeld worden voor de productie van fruit of noten. De kroonvertakking begint pas op 1,50 meter hoogte. Andere benamingen zijn bongerd, bogerd of vergier.

Functie

Op veel boerenerven, met name in het veenweidegebied werd vroeger fruit geteeld. Het meest opvallend zijn de hoogstamfruitbomen waaraan appels, peren of pruimen groeien. Bij kleine boerderijen stonden er meestal maar een paar bomen, andere boerderijen hadden een echte boomgaard of fruitweide. Er stonden verschillende rassen en het fruit was voornamelijk voor eigen gebruik. Om maximaal gebruik te maken van de grond, koos men voor hoogstamfruitbomen, zodat schapen of jongvee in de wei onder de bomen konden grazen.

Het eigen fruit wordt vaak ondergewaardeerd. Bij regelmatig onderhoud en tijdige pluk is een goede kwaliteit haalbaar. Wat betreft smaak kunnen veel oude rassen goed wedijveren met de nieuwe. Als echter het noodzakelijke onderhoud achterwege blijft raken de fruitbomen in verval en wordt het fruit minder van kwaliteit.

Functie

Het geeft veel voldoening om fruit uit eigen tuin te kunnen oogsten. Maar fruitbomen zijn ook landschappelijk van groot belang en lenen het boerenerf fleur en kleur. Daarnaast is een fruitboomgaard een leefgebied voor vele vogels, zoogdieren en insecten. Die komen op de nectar, de oude stammen of het valfruit af.

Aanplant van een fruitboomgaard

Een fruitboomgaard of een groep fruitbomen levert een meerwaarde aan een paardenerf. In de droogmakerij komen van oorsprong geen boomgaarden voor, maar deze zullen ook hier een meerwaarde leveren aan een bouwperceel.

De keuze voor een bepaalde soort fruitboom hangt af van smaak, maar ook van de bestuivingsmogelijkheden. Niet iedere boom draagt vrucht en is afhankelijk van de aanwezigheid van een ander fruitboomras. Hier moet op gelet worden bij de aanschaf van fruitbomen. Bomen die zichzelf bestuiven worden de zelfbestuivers genoemd en kunnen zonder een ander ras worden aangeplant.

Fruitbomen dienen bij voorkeur geplant te worden in november/december. Voor een hoogstamfruitboom is een krachtige onderstam een vereiste. De plantafstand voor fruitbomen varieert. Bij pruimen wordt 5-7 meter afstand aangehouden, bij een appel 10-12 meter. De peer zit hier tussenin. Een plantgat moet minimaal 50 x 50 x 40 cm groot zijn. De bodem moet een open structuur houden. Deze moet los blijven en hoeft niet aangestampt of aangedrukt worden. De grond onder de boom (de boomspiegel) dient vrijgehouden te worden van gras en moet worden

bemest met organische mest. De fruitboom moet niet te diep worden aangeplant, de bovenste wortels niet dieper dan 5 cm. De entplaats (vaak zichtbaar als lichte knik of overgang in hout) moet altijd bovengronds te zien zijn.

Ter bescherming van jonge bomen is het aan te bevelen om boompalen te plaatsen. Deze worden geplaatst voordat de boom in de grond wordt gezet om schade aan de wortels te voorkomen. Daarnaast is bescherming nodig bij vraat door vee. Hiervoor zijn verschillende beschermmaterialen beschikbaar zoals bijvoorbeeld gaas of een boomwikkel tegen hazenvraat.

Onderhoud: snoeien

Het snoeien van een fruitboom is een vakkundige bezigheid en niet te vergelijken met een andere boomsoort. Een fruitboom dient op een goede manier gesnoeid te worden zodat er altijd voldoende licht en lucht tussen de takken aanwezig is, dat het fruit zich op een goede manier kan ontwikkelen. Verschillende organisaties bieden snoeicursussen aan om het vak eigen te maken. Ook Landschapsbeheer Zuid-Holland biedt deze cursussen aan.

Achterstallig onderhoud

Wanneer een fruitboomgaard al (tientallen) jaren niet is gesnoeid, duurt het herstel enkele jaren.

Aan te bevelen is om een eerste snoei in de zomer uit te voeren om slecht hout en ongewenste overtollige takken te verwijderen, zomersnoei geeft namelijk minder zware hergroei.

Bij snoei tussen januari – maart, mits het niet vriest, vindt hergroei plaats, die deels bruikbaar is voor verjonging.

Tijdens het snoeien is veiligheid van belang: de ladder moet stevig worden neergezet, gericht naar het midden van de boom, tegen een stevige tak, in een hoek van 75 graden tot de grond. De kroon moet worden uitgedund tot een aantal vitale gesteltakken die veel vruchthout dragen. Dood hout moet verwijderd worden. Een derde van de takmassa mag gesnoeid worden. Het achterstallig onderhoud wordt doorgaans verdeeld over drie jaren. De boom reageert op het snoeien door waterloten (veel twijgen) aan te maken. Dit gebeurt vooral wanneer er teveel takken gesnoeid zijn en de energie van de boom in de takken wordt omgezet.

Houtstapels en Takkenrillen

Een mooie aanvulling op de inrichting van een erf is een houtsingel of takkenril. Een houtstapel is opgebouwd uit stammen hardhout of aanmaakhout. Een takkenril is een samenstelling van gesnoeide takken die in een dichte haag worden gebouwd. Vanwege het voorkomen van hakhout en knobomen in het veenweidegebied ligt het aanleggen van een takkenril in het veenweidegebied meer voor de hand dan in het droogmakerijlandschap. Toch kunnen deze elementen op kleine schaal ook in een droogmakerijlandschap een toevoegende waarde hebben.

Figuur 7: Een takkenril is ecologisch waardevol

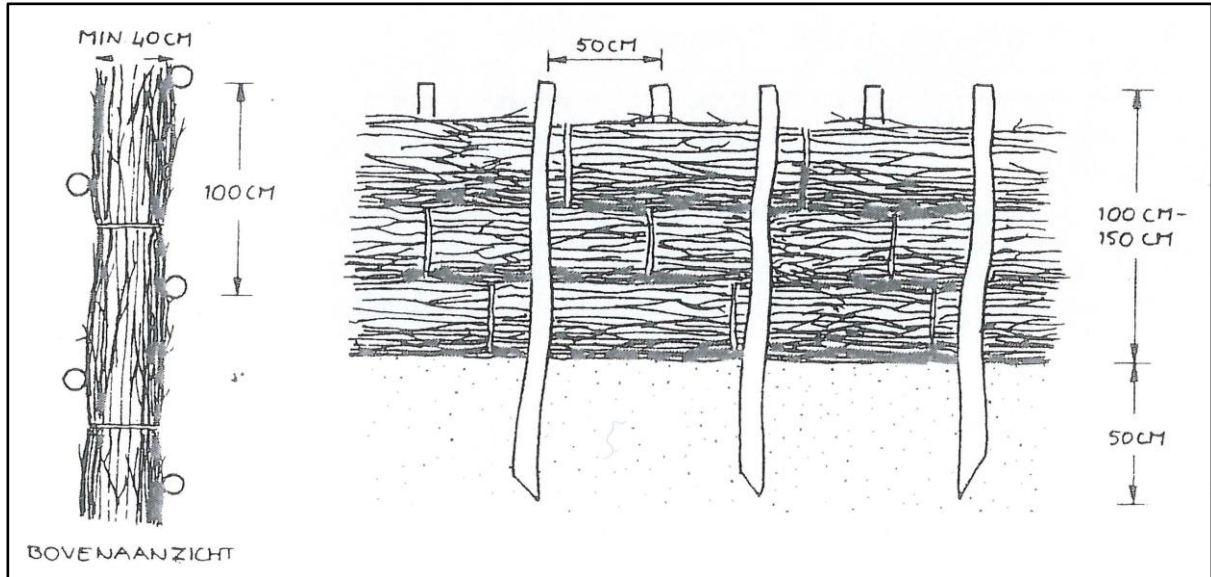
Functie

Houtstapels worden aangelegd voor de opslag van aanmaakhout en brandhout. Takkenrillen worden soms opgeworpen langs de moestuin en dienen als barrière voor bijvoorbeeld konijnen. Maar ook langs de rand van een erf of tuin worden takkenrillen steeds meer gebruikt. Het snoeihout wordt zo benut en er ontstaat een mooie erfafscheiding tussen buitengebied en privé. Het kan een goede windkering vormen en het vee en het wild buiten het erf houden.

Deze elementen worden door vele vogels, kleine zoogdieren en insecten gebruikt als onderkomen. In houtstapels overwinteren insecten, amfibieën en reptielen. Takkenrillen bieden schuilplaats en nestgelegenheid voor vogels als roodborstje en winterkoninkje. Maar ook egels, bunzing en hermelijn gebruiken houtstapels en takkenrillen.

Aanleg van takkenrillen

Voordat het hout geplaatst kan worden moeten twee rijen palen (gezaagd uit het snoeihout) in de grond op 0,5 of 1,0 meter uit elkaar worden geplaatst. In de loop van het jaar zakt de ril in omdat kleine takken afbreken en verrotten. Bij een volgende snoeibeurt kan de ril weer worden aangevuld.

Figuur 8: Aanleg van een takkenril

Beheer

Na een paar jaar zijn de takken weggerot. Daarom moet er zeker om de twee jaar takken bijgelegd worden. Van dikkere stammen kan in de hoek van het erf ook een houtstapel worden gemaakt.